

Wyrok z dnia 27 sierpnia 2009 r.

II UK 396/08

Okres zatrudnienia obywatela polskiego za granicą u obcego pracodawcy przed 15 listopada 1991 r. uważa się za okres składkowy pod warunkiem opłacania składek na ubezpieczenie społeczne w Polsce (art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.).

Przewodniczący SSN Zbigniew Hajn, Sędziowie SN: Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca), Romualda Spyt.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 27 sierpnia 2009 r. sprawy z wniosku Marka B. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w G. o emeryturę, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 13 marca 2008 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Sąd Apelacyjny w Gdańsku wyrokiem z 13 marca 2008 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego-Sądu Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z siedzibą w Gdyni z 22 marca 2007 r. i przyznał wnioskodawcy Markowi B. prawo do emerytury od 22 września 2006 r. Wnioskodawca świadczył pracę w warunkach szczególnych - na statkach morskich w żegludze międzynarodowej Polskich Linii Oceanicznych jako starszy mechanik. Pozwany nie kwestionował, że ma on łącznie 13 lat, 7 miesięcy i 3 dni takiej pracy. Spór obejmował trzy okresy: 1) od 14 stycznia do 31 października 1985 r.; 2) od 10 lutego 1986 r. do 5 września 1986 r.; 3) od 17 listopada 1986 r. do 26 lipca 1987 r. Wnioskodawca pracował wówczas za pośrednictwem Morskiej Agencji G. jako członek załóg statków u armatorów zagranicznych. Od 10 lutego 1986 r.

Agencja jako jednostka kierująca uiszczala składki na ubezpieczenie społeczne. Podstawą wymiaru składek była średnia płaca krajowa. Sąd Okręgowy oddalił odwołanie wnioskodawcy od decyzji pozwanego z 31 października 2006 r. odmawiającej mu emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach przyjmując, że praca u armatora zagranicznego zgodnie z ustawą z 16 października 1991 r. o zatrudnieniu i bezrobociu (art. 42) jest zaliczana do warunków szczególnych, jeżeli jednostka kierująca miała zgodę ministerstwa i opłacała składki na ubezpieczenie społeczne. Jednak termin, od którego można zaliczyć pracę w takich warunkach do emerytury, rozpoczyna się dopiero od 1 stycznia 1990 r.; zgodnie z rozporządzeniem Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 1 marca 1990 r. w sprawie trybu dokonywania wpłat na Fundusz Pracy z tytułu zatrudnienia za granicą oraz trybu uiszczania składek na ubezpieczenie społeczne.

Sąd Apelacyjny rozpoznał sprawę w oparciu o inną podstawę prawną. Wskazał na § 2 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z 9 marca 1984 r. w sprawie okresów zatrudnienia za granicą i zasad udzielania świadczeń emerytalno-rentowych z tytułu tego zatrudnienia (Dz.U. Nr 17, poz. 81 ze zm.), zgodnie z którym przy ustalaniu świadczeń określonych w ustawie z 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin uwzględnia się również okresy zatrudnienia obywateli polskich za granicą w zagranicznych instytucjach i zakładach, do których zostali skierowani w ramach współpracy międzynarodowej lub w których byli zatrudniani za zgodą właściwych władz polskich. Nadto uchwała nr 123 Rady Ministrów z 3 września 1984 r. w sprawie zasad podejmowania pracy przez obywateli polskich za granicą u pracodawców zagranicznych (M.P. Nr 23, poz. 157 ze zm.) w § 5 ust. 6 stanowiła, że umowa zawarta między obywatelem polskim a jednostką kierującą na warunkach określonych przez Ministra Handlu Zagranicznego powinna określać w szczególności: rodzaj pracy za granicą, termin jej rozpoczęcia i zakończenia, wysokość ryczałtu pieniężnego w złotych wypłacanego obywatelowi polskiemu przez jednostkę kierującą oraz wysokość i tryb przekazywania przez osobę kierowaną do pracy za granicą wpłat w walucie obcej na konto jednostki kierującej - na pokrycie ponoszonych przez nią kosztów świadczeń socjalnych oraz innych kosztów z tytułu tego zatrudnienia. Z kolei w § 6 ust. 2 nakazywał jednostce kierującej przekazywać z tych środków na konto Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w celu refundacji kosztów świadczeń z ubezpieczenia społecznego miesięcznie kwotę w złotych odpowiadającą 28 % średniej płacy z roku poprzedniego w gospodarce uspołecznionej. Z tych prze-

pisów oraz z zaświadczenia Morskiej Agencji G. wynika, że w drugim i w trzecim spornym okresie (od 10 lutego do 5 września 1986 r. oraz od 17 listopada 1986 r. do 26 lipca 1987 r.) były odprowadzane składki na ubezpieczenie społeczne wnioskodawcy - łącznie przez 1 rok, 3 miesiące i 3 dni, czyli wnioskodawca udokumentował 14 lat, 10 miesięcy i 6 dni pracy w szczególnych warunkach. Natomiast okres od 14 stycznia do 31 grudnia 1985 r., gdy nie zostały odprowadzone składki na ubezpieczenie społeczne w kraju przez Agencję, również nie mógł być pominięty w ocenie prawa do emerytury tylko z tego powodu, że jednostka kierująca (Agencja) nie potrafiła i nie odprowadziła składek na ubezpieczenie społeczne wnioskodawcy. W konkluzji Sąd Apelacyjny uznał, że zastosowanie miał art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. b ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) w związku z art. 32 tej ustawy i wnioskodawca spełniał wymogi z § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.).

W skardze kasacyjnej pozwany zarzucił: 1) naruszenie art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. b ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu przez Sąd Apelacyjny w Gdańsku stanowiska, że zatrudnienie powoda u armatora zagranicznego, zawarte za pośrednictwem agencji morskiej, stanowi zatrudnienie obywatela polskiego za granicą w polskich przedstawicielstwach dyplomatycznych i urzędach konsularnych, w stałych przedstawicielstwach przy Organizacji Narodów Zjednoczonych i w innych misjach lub misjach specjalnych, a także w innych polskich placówkach, instytucjach lub przedsiębiorstwach, do których zostali delegowani lub skierowani (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.); 2) naruszenie art. 328 § 2 w związku z art. 391 i 398²¹ k.p.c. w ten sposób, że wskazany w uzasadnieniu wyroku motyw rozstrzygnięcia nie zawiera wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku, co przy obszerności powołanego przepisu będącego podstawą rozstrzygnięcia i nieujawnieniu przez Sąd motywów, dla których przyjął określone rozwiązanie rozstrzyganego w sprawie problemu prawnego, uniemożliwia pozwanemu zajęcie merytorycznego stanowiska w skardze kasacyjnej, a Sądowi Najwyższemu kontrolę kasacyjną orzeczenia (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.).

Skarżący wniósł o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania albo rozstrzygnięcie co do istoty przez oddalenie apelacji powoda i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga uzasadnia uchylenie zaskarżonego wyroku. W sprawie o emeryturę wcześniejszą za szczególne warunki pracy nie była kwestionowana sama możliwość zaliczenia do pracy w szczególnych warunkach okresów zatrudnienia za granicą u obcego armatora, jak i to, że pracownik (marynarz) na statkach morskich w żegludze międzynarodowej może mieć zaliczony taki okres zatrudnienia do emerytury w kraju pod warunkiem opłacania składek na ubezpieczenie społeczne. Skarga nie podważa też tej części korzystnego dla wnioskodawcy rozstrzygnięcia, która oparta jest na ustaleniu, że w drugim i w trzecim wskazanym okresie Morska Agencja G. opłacała składki na ubezpieczenie społeczne wnioskodawcy. Sąd Apelacyjny ustalił, że nie opłaciła ich jednak za pierwszy okres, czyli od 14 stycznia do 31 października 1985 r. i tu zdaje się ogniskować cała istota sporu, którego pozytywne dla wnioskodawcy rozstrzygnięcie skarżący kwestionuje, gdyż skoro ustalono, że nie były wówczas odprowadzane składki na ubezpieczenie społeczne, to nie jest dopuszczalne uznanie tego okresu za okres składkowy i doliczenie go do brakującego okresu lat pracy w szczególnych warunkach. Nie można nie zgodzić się ze skarżącym, że podany w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku (*in fine*) „motyw rozstrzygnięcia” nie wyjaśnia racjonalnie podstawy prawnej wyroku. Otóż Sąd Apelacyjny stwierdził, że okres od 14 stycznia do 31 października 1985 r. „nie może być pominięty przy ustalaniu uprawnień do emerytury Marka B. z tego tylko tytułu iż jednostka kierująca - M.A.G. nie potrąciła i nie odprowadziła składek na ubezpieczenie społeczne wnioskodawcy. Z uwagi zatem na uregulowanie art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. b ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 32 tej ustawy Sąd Apelacyjny uznał spełnienie przez skarżącego wymogu z § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakter”. Zasadnie skarga zarzuca naruszenie art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. b ustawy emerytalnej przez niewłaściwe zastosowanie, gdyż przepis ten odnosi się do obywateli polskich zatrudnionych tylko w polskich placówkach, instytucjach lub przedsiębiorstwach, ści-

śle w nim wymienionych. Trafnie też skarżący zauważa, że do sytuacji wnioskodawcy zatrudnionego u zagranicznego pracodawcy winien mieć zastosowanie art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d ustawy emerytalnej, zgodnie z którym za okresy składkowe uważa się przypadające przed dniem 15 listopada 1991 r. okresy zatrudnienia obywateli polskich za granicą - u innych pracodawców zagranicznych, jeżeli w okresie pracy za granicą były opłacane składki na ubezpieczenie społeczne w Polsce. Nie oznacza to jednak, że skoro ustalenie zaskarżonego wyroku co do braku składek w pierwszym okresie jest sprzeczne z tą regulacją, to sprawa winna zostać uznana za rozstrzygniętą i niewymagającą dalszych ocen. Dotychczasowa analiza prawna nie wydaje się pełna, jeżeliby wrócić do prawa, które miał na uwadze Sąd Apelacyjny, rozstrzygając pozytywnie o zaliczeniu do składkowego stażu ubezpieczeniowego okresów drugiego i trzeciego, czyli do uchwały nr 123 Rady Ministrów z 3 września 1984 r. w sprawie zasad podejmowania pracy przez obywateli polskich za granicą u pracodawców zagranicznych i wcześniejszego rozporządzenia Rady Ministrów z 9 marca 1984 r. Chodziłoby o analizę znaczenia tych regulacji w świetle obecnego warunku opłacania składek z art. 6 ust. 2 pkt 1 lit. d ustawy emerytalnej. Rację ma skarżący, że powołany przez Sąd Apelacyjny przepis § 6 ust. 2 uchwały nr 123 obowiązywał dopiero od 28 listopada 1985 r. (zmiana wynikająca z uchwały nr 170 Rady Ministrów z 28 października 1985 r., opublikowana w M.P. Nr 35, poz. 232). Zatem w odniesieniu do okresu wcześniejszego § 6 ust. 2 uchwały nr 123 nie można by uznawać za podstawę prawną przekazywania składek na ubezpieczenie społeczne w kraju z tytułu zatrudnienia za granicą u obcego pracodawcy. Tłumaczyłoby to również w części informację Morskiej Agencji G., że składki czasowo odprowadzono dopiero za drugi i trzeci okres. Wracając jednak do prawa materialnego to należałoby zauważyć, że w rozwiązywaniu problemu ówczesnego ubezpieczenia w kraju pracowników zatrudnionych za granicą u obcych pracodawców nie powinno się pomijać, że określone rozwiązania przyjmowane wówczas przez prawodawcę mogą mieć znaczenie dla stosowania obecnego prawa emerytalnego. Innymi słowy, stwierdzenie, że przepis § 6 ust. 2 wprowadzono do uchwały nr 123 Rady Ministrów dopiero od 28 listopada 1985 r. nie zamykałoby rozważań spornej kwestii, nie tylko co do prawa lecz i co do faktów, jako że ocena czy „były opłacane składki na ubezpieczenie społeczne w Polsce”, winna uwzględniać pozostałe przepisy (zresztą po części już analizowane w zaskarżonym wyroku) obu aktów, czyli rozporządzenia z 9 marca 1984 r. i uchwały nr 123 z 3 września 1984 r., a nadto pozostałe przepisy wykonawcze, w tym zarządzenie Mi-

nistra Finansów z 27 grudnia 1984 r. w sprawie zasad ustalania wysokości i trybu przekazywania przez osobę kierowaną do pracy za granicę wpłat w walucie obcej na rzecz jednostki kierującej oraz sposobu wykorzystania tych wpłat (M.P. Nr 30, poz. 208 ze zm.). To ostatnie wskazuje między innymi, że dokonywane przez osoby kierowane do pracy za granicą wpłaty walut obcych były przeznaczane za pośrednictwem jednostki kierującej na pokrycie różnych kosztów, w tym rent i emerytur (§ 1 i § 4). Zastosowanie prawa materialnego może wymagać przeprowadzenia odpowiedniego postępowania. Sprawa została rozstrzygnięta bez przesłuchania wnioskodawcy, choćby dla wyjaśnienia jego twierdzeń o podleganiu ubezpieczeniu i opłacaniu składek w kraju za cały sporny okres. Może to stanowić podstawę do przeprowadzenia ustaleń w zakresie koniecznym w sprawie, jako że rozstrzygnięcie sporów (sprawowanie wymiaru sprawiedliwości - art. 177 Konstytucji) wymaga również wyjaśnienia sprawy przez sąd powszechny z urzędu (art. 232 k.p.c.).

Z tych motywów orzeczono jak w sentencji, stosownie do art. 398 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

=====